

Helmonds

52

Kwartaalblad
Heemkundekring
Helmont

LENTE 2021
€ 3,25

HEEM

Het Stiphouts muziekkorps jubileert
Draadspanning
Bier en limonade gaan goed samen
Malteser hoeve

colofon

HEEMKUNDEKRING HELMONT

Inlichtingen:

E: info@heemkundekringhelmont.nl

Heemkamer:

Pastoor van Leeuwenstraat 23,
5701 JS Helmond
T: 0492 - 330342

Website:

www.heemkundekringhelmont.nl

BESTUUR

Voorzitter: Ton Janssens
T: 0492 - 522925

Secretaris: Dorethé van Dijk
T: 0492 - 474745

Penningmeester: Frans 't Sas
T: 0492 - 520945

Bestuurslid en P.R.: Gerry van Liempt
T: 0492 - 554233

Bestuurslid: Thea van Stokkum

LIDMAATSCHAP

Kringlidmaatschap incl. abonnement: € 25,-
Rekening Rabobank NL10RABO0123855004
t.n.u. Heemkundekring Helmont

Opzegtermijn:

Één maand voor het einde van het kalenderjaar.

HELMONDS HEEM

Redactie: Hans Vogels, Marinus van den Elsen,
Jolanda Bakker en Mario Kuijpers
E: redactie@heemkundekringhelmont.nl

Vormgeving/layout: Marinus van den Elsen

Druk: Laumé reclame-drukkerij
ISSN 1389-9937

Vergendkosten: binnenland 5 euro en buitenland
10 euro per jaar. Alleen voor leden die niet in de directe
omgeving van Helmond wonen.

Foto's gemaakt door/met dank aan:

ANP-archief, Wikipedia, BHIC, Aaw Stippents Archief,
Fanfare De Vooruitgang, Toosje van de Laar, RHCE,
Marinus van den Elsen, Giel van Hooff, Utrechts Archief,
Brabant Collectie, Jolanda Bakker en Hans Vogels.

Omslag voorgijde: 100 jaar fanfare De Vooruitgang

Omslag achterzijde: Hoeksteen van het voormalig
kapucijnenklooster in de Molenstraat.
(foto: Marinus van den Elsen)

INHOUD

Van de redactie	3
Van het bestuur	4
Boekbespreking	5
Korte berichten	6
Het Stiphouts muziekkorps jubileert	14
Bier en limonade gaan goed samen	24
Draadspanning	28
Malteser hoeve	36
Begunstigers	39

Van de redactie

In 1924 vestigde zich in Helmond de NV Draad-Industrie en Handel-Maatschappij Zwijsen & Co. Met gevestigde bedrijven, zoals Van Thiel en J.H. de Wit, was er veel concurrentie. Na slechts één jaar werd het faillissement uitgesproken. Eerst vond de verkoop van de kantoorinventaris plaats en later die van voorraden, machine-rieën en bedrijfsgebouwen. Wat dreef de oprichter ertoe, de aannemer Gerard Schampers, om een draadnagelfabriek te beginnen. Misschien ten behoeve van zijn enige zoon, om hem een baan te bieden die hem binnen het vaderlijke bouwbedrijf niet geboden kon worden. Het gehele verhaal over de firma wordt u verteld door stadshistoricus Giel van Hooff.

In juni is het feest in Stiphout, *Fanfare De Vooruitgang* bestaat dan honderd jaar. Aan het jubileum wordt niet voorbijgegaan, het korps is immers geen gewone fanfare, maar een die in aanzien staat. Enige jaren na de oprichting in 1921, werd het toonaangevend in de superieure afdeling van de Nederlandse Federatie van Muziekverenigingen, waarin sindsdien onafgebroken wordt gemusiceerd. Het is meerdere keren succesvol geweest op *Het Wereld Muziek Concours* in Kerkrade en wordt als fameus betiteld. Stiphout heeft altijd een muziekkorps gewild en is trots op haar fanfare. De affiniteit met het korps is dan ook groot. Het zit diep geworteld in de harten van de Stiphoutenaren, hetgeen blijkt uit de steun die het gezelschap in het verleden mocht ontvangen. Het muziekkorps

spreidde zijn vleugels uit over veel families en leidde zelfs tot fanfare-huwelijken. Voor Helmonds Heem reden om terug te blikken op de geschiedenis van *de Stippense herremenie*.

Waar de Orde van de Arme Ridders van Christus en de Tempel van Salomo, kortom de Tempeliers, in een ver verleden een kloostergebouw bezat, kan mogelijk binnen afzienbare tijd gewoon worden. Langs de Aarle-Rixtelseweg, ter hoogte van Artex, had het Broederschap in de dertiende eeuw een hofstede in bezit. Op de resten daarvan werd rond 1930 de Malteser hoeve gebouwd. Nu zijn er plannen om op het terrein met de statige oprijlaan en een lange rij lindebomen, appartementen te bouwen. De locatie, die een geschiedenis heeft die teruggaat tot in de Middeleeuwen, wordt gezien als de geboortegrond van Rixtel. Naast de hoeve bevindt zich de archeologische vindplaats van de kerk van Rixtel, die al in 1179 wordt vermeld. Het was de moederkerk voor een groot gebied, dat zich onder meer uitstreckte over het huidige Helmond. Of er in Rixtel echt Tempeliers gewoon hebben, is niet met zekerheid te zeggen. Middeleeuwse bronnen bevestigen wel hun fysieke aanwezigheid. «

Ons volgend kwartaalblad verschijnt op 1 juli 2021. Kopij kunt u tot 1 mei zenden aan ons vaste adres redactie@heemkundekringhelmont.nl De redactie is niet aansprakelijk voor de inhoud van geplaatste artikelen en behoudt zich het recht voor stukken te weigeren, in te korten of aan te passen.

Van het bestuur

Wat snakken we ernaar om er weer zorgeloos op uit te kunnen trekken. We zijn er nog niet, maar nu er op grote schaal gevaccineerd wordt, komt het einde in zicht. Helaas is de heemkamer nog steeds gesloten en op het moment dat dit stukje wordt geschreven is het einde van de lockdown nog niet in zicht. Wanneer we weer opengaan, hangt af van de maatregelen die door de regering worden geadviseerd. We raden u aan onze website regelmatig te raadplegen voor de openingstijden.

In dit nummer kunt u lezen dat vanaf heden op de website van Historische Geografie Brabant de kadasterkaart van 1832 van Stiphout, en binnenkort van Helmond, zijn te raadplegen. Op steeds meer plaatsen werken leden van de heemkundekringen hieraan mee zoals ook leden van onze kring dat hebben gedaan. Mocht u interesse hebben om mee te doen met de mensen van deze werkgroep of wilt u zich aansluiten bij andere werkgroepen, vermeld op onze website, neem dan contact op via ons e-mail adres of bel even met onze secretaris. De gegevens vindt u op de eerste pagina van dit heemblad.

Misschien bent u geïnteresseerd in het bouwen en onderhouden van een nieuwe website? Ook dan kunt u zich aanmelden om hieraan deel te nemen. Inmiddels is de eerste opzet van de nieuwe site gereed en wordt er hard gewerkt om in maart het definitieve resultaat te presenteren. U bent van ons gewend dat u elk voorjaar een uitnodiging ontvangt voor het bijwonen

van de jaarvergadering. Helaas heeft het bestuur moeten besluiten dit jaar de vergadering te verplaatsen naar het najaar, in de hoop dat dan de maatregelen rondom Covid-19 dusdanig zijn versoepeld dat we weer bij elkaar mogen komen.

Tot slot ontvangt u binnenkort de jaarlijkse boekuitgave 2020 van de heemkundekring. Ook door de omstandigheden enigszins vertraagd maar desalniettemin een prachtig geschenk. Het boek "Helmond in 100 stukkes, vuilnis met verhalen" zal bij u worden bezorgd. Het bestuur wenst u veel leesplezier.

Boekbespreking

Brabantse humor
Cor Swanenberg

In het boek Brabantse Humor zijn ruim 130 schrijvers, dichters en zangers in de streektaal uitgelicht, die de afgelopen honderd jaar de 'Brabantse spot' hebben gedreven, van A.M. de Jong en Jan Naaijens tot Wim Daniëls. Van elk is een korte biografie en een humoristisch verhaal, gedicht of liedtekst in dialect opgenomen.
ISBN 978-90-70545-59-8
Prijs € 14,95

Buurtaal
Miet Ooms

In Nederland en Vlaanderen spreken we dezelfde taal. Althans, dat denken we. Hoewel we veel Nederlands delen,

zijn beide Nederlandsen niet helemaal identiek. Die grote verschillen en nuances in uitspraak en woordenschat zorgen voor hilariteit, ergernis, discussies en soms misverstanden en onbegrip.
ISBN 978-90-56156-51-0
Prijs € 22,50

Zeilwoningen De Reede
Marlon Tielemans en Jan Rossou

De bewoners van de honderdtwintig zeilwoningen van De Reede langs het nieuwe kanaal, hebben een verhaal te vertellen. Vrijwel elke bewoner heeft iets te vermelden dat het opschrijven waard is. Zoals klimmende apen, een ziekenhuis liefde, een weggelopen meisje, een verlossende scheet en een puzzelende kynoloog. De verhalen werden in opdracht van Woonpartners opgetekend door Marlon Tielemans. Het kleine overzichtsbuurtje, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het wooncomplex, wordt u aangeboden door Jan Rossou, één van de bewoners. 'De Reede' is een uitgave van de Stichting Woonpartners. De auteur van 'Zo is het allemaal begonnen' is Jan Rossou.

Genoemde boeken zijn o.a. verkrijgbaar bij De Ganzenvoer, Oude Aa 49 in Helmond tenzij anders vermeld.

Historische kadasterkaart Stiphout nu digitaal te raadplegen

In Limburg is enkele jaren geleden het 'Project Aezel' gestart met als doel de kadastrale kaarten uit de eerste helft van de negentiende eeuw van geheel Limburg, te digitaliseren en interactief doorzoekbaar te maken. Ook in Zuidoost Brabant zijn een aantal heemkundekringen zich gaan bezighouden met historische geografie. De heemkundekring 'Myerle' uit Mierlo heeft daarbij een voortrekkersrol gespeeld. De heemkundekringen van Asten/Someren, Bakel en Milheeze, Nuenen, Beek en Donk volgden. Ook binnen de Heemkundekring Helmont is een werkgroep bezig met het Helmonds deel, de voormalige gemeente Stiphout en de gemeente Helmond.

Vanaf heden is op de site van Historische Geografie Brabant (www.historischegeografiebrabant.nl) de kadasterkaart van 1832 van Stiphout te raadplegen. Op deze kaart kan men interactief de gegevens van een bepaald perceel bekijken. Je klikt simpel op een bepaald perceel en in het scherm rechts van de kaart verschijnen de gegevens. Je ziet de naam van de eigenaar in 1832 en waarvoor het perceel gebruikt werd, in welke buurt (toponiem) het lag en dergelijke.

Het voorbeeld hierboven laat de gegevens van perceel B226 zien. Hier werd later de pastorie van Stiphout gebouwd.

Een link leidt je naar de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT), het allereerste kadasterboek waarin op kadasternum-mervolgorde alle toenmalige eigenaren zijn genoteerd (zie afbeeldingen hiernaast). Hier kun je aanvullende gegevens van de eigenaren vinden. Ook is het mogelijk om de oppervlakte van een bepaald perceel te laten berekenen. Deze wil nog weleens afwijken van de in de OAT

opgenomen grootte. Onder de kadasterkaart is de huidige topografische kaart te zien. Zo kun je zien dat nu volgebouwde straten vroeger heide waren of zelfs moeras.

Aan deze kadasterkaart kunnen veel andere gegevens gekoppeld worden. Je kunt hierbij denken aan veldnamen en de betekenis daarvan. Ook kunnen stambomen van de eigenaren van de onroerende goederen worden toegevoegd. Afbeeldingen, foto's en andere documenten kunnen toegevoegd worden. De kadasterkaart van Mierlo laat al goed zien wat de mogelijkheden zijn. Hier zijn voor alle personen de genealogische gegevens opgenomen.

Binnenkort wordt ook de kadasterkaart 1832 van de gemeente Helmond op deze website gerealiseerd. «

Filmbeelden van herdenking 1946 in Vught nu in kleur

“600 Belgische ex-gevangenen van het beruchte concentratiekamp Vught komen samen met hun Nederlandse lotgenoten om de gevallen kameraden te herdenken”. Dat is de eerste zin uit een Polygoon-journaal over een herdenking in Vught op 8 september 1946. Deze beelden waren nog niet bekend bij Nationaal Monument Kamp Vught.

Een grote groep mensen loopt door de straten van Vught en passeert het bord ‘Bewarings- en interneringskamp’ op het kampterrein. Na de bevrijding van Zuid-Nederland werd dit in gebruik

genomen voor de internering van de van collaboratie verdachte Nederlanders. In een volgend filmbeeld leggen bezoekers kransen op de voormalige fusilladeplaats, waar kort na de oorlog een groot houten

Enkele beelden uit de korte film over de herdenking van 1946 door oud-gevangenen in kamp Vught. (beelden: BHIC)

kruis werd opgericht door omwonenden. Sommige oud-gevangenen zijn in hun oude kamppakken gekleed.

Tweede leven

Voor Nationaal Monument Kamp Vught zijn deze beelden nieuw. Emiel Verwijst is de ‘aangever’ van het filmpje; hij is werkzaam bij het team foto en film van het Brabants Historisch Informatie Centrum in ‘s-Hertogenbosch en heeft het inkleuren van oude foto’s als hobby: “Het is mijn passie geworden om oude foto’s een tweede leven in kleur te geven.” Het filmpje uit 1946 vond hij op openbeelden.nl - een initiatief van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid – dat toegang biedt tot audio-visuele collecties die hergebruikt mogen worden, zoals de Polygoon-journaals.

Het verleden dichterbij

Directeur Jeroen van den Eijnde: “Het inkleuren van foto of film kan het verleden echt dichterbij brengen. Wij doen dat in onze nieuwe expositie en je ziet ook hoe het werkt in dit filmpje. Ik zag deze beelden nu voor het eerst. Bijzonder, ook omdat er zo weinig bewegend beeld is van Kamp Vught. Goede kwaliteit ook. Je ziet veel mensen en gezichten. Ik ben benieuwd of er vandaag de dag nog kinderen of kleinkinderen zijn, die de mensen in het filmpje herkennen.”

De korte film is te zien op <https://youtu.be/xrOHkoLWJik>

Het recht van ingebod en uitpanding

Helmond en Eindhoven betwisten elkaar om een koe

De rechtspraak in civiele zaken berustte vroeger bij de schepenbank, een lokale rechtbank. De stad Helmond had in Peelland, behalve in St. Oedenrode, het recht van ingebod en uitpanding. Dat betekende dat iedereen voor de schepenbank kon worden gedaagd wanneer hij of zij een gelofte, gedaan voor schepenen, niet nakwam. De vorster had als wetsdienaar de macht om personen te dagvaarden. De schepenbank kon gewezen vonnissen ten uitvoer leggen.

Aan het begin van de achttiende eeuw werd de Helmondse bevoegdheid tot ingebod en uitpanding door Eindhoven betwist. Zij meenden dat het recht aan hen toekwam, niet alleen in Kempenland, maar ook in Peelland. Tussen de twee steden barstte in 1704 een strijd los. De vorster van Eindhoven had, met volmacht van de Schout van Helmond en ten voordele van een Eindhovenaar, een koe uitgepand. Het dier behoorde toe aan een Helmonder, die een overeenkomst voor schepenen van Eindhoven aangegaan, niet was nagekomen.

Helmond meende in haar recht te zijn aangetast en eiste de koe terug: *'Mocht Eindhoven eventueel het recht van ingebod en uitpanding over Peel- en Kempenland hebben, zelfs dan mogen zij dit niet over Helmond uitstrekken, omdat gelijken daar géén gebruik van maken.'* Eindhoven trachtte met afschriften hun voorrecht te bewijzen. De poging bleek tevergeefs, ze kregen van Helmond een bits antwoord terug. Middels een notarieel schrijven, liet Eindhoven weten dat zij eventueel genegen waren een schikking te treffen en *'uit genoegswille en heusheid'* geen acht te slaan op de *'scherpe en aanstotelijke teksten'*. Zij hadden daartoe geen aanlei-

ding gegeven en zagen die *'als voort te komen van de scherpe pen en het humeur van de opsteller'*.

De Helmondse schepenbank richtte zich tot de Raad van Brabant om de zaak voor te leggen aan de rechter. De Eindhovense bestuurders meenden hun gezag, over beide gewesten en op gefundeerde gronden, te kunnen bewijzen. De stad schreef aan Hare Hoog Mogenden, dat Helmond dit proces uit pure vijandschap jegens Eindhoven begon, om de stad aan haar rechtsmacht te onttrekken. Zij wezen erop, dat zo'n proces niet door Helmond gevoerd diende te worden, omdat de stad tot aan haar oren in de schuld zat en in een dusdanige positie verkeerde, dat zij haar lasten aan de Staat, de rente aan haar renteheffer noch de oorlogscontributie, kon betalen.

Eindhoven wilde de zaak laten berusten. Omdat de Helmondse schepenbank weigerde, werden beide partijen gedaagd. Helmond dacht het hoogst in rang te zijn, omdat Peelland van alle gewesten het eerst werd genoemd. Wilde de stad zich aan de jurisdictie onttrekken, dan moest zij bewijzen dat Eindhoven buiten Peelland lag. Ook het beroep op gelijkheid ging niet op. Helmond had

Interieur van een schepenbank. De schepenbank was aanvankelijk een lokale rechtbank, maar ontwikkelde zich later tot een politiek orgaan dat vergelijkbaar is met de tegenwoordige gemeente. (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed)

sinds 1419, St. Oedenrode uitgezonderd, het recht van ingebod en uitpanding. Eindhoven verkreeg dit recht echter al in 1232. Ook het voorrangrecht verkregen zij eerder. Eindhoven was gelijkgesteld met 's-Hertogenbosch, hetgeen Helmond niet kon aantonen. De magistraat huiverde om, ten tijde van de Spaanse Successieoorlog, een rechtszaak te beginnen. Zij wilde de burgerij erover horen.

Daartoe kwamen de Vijf Ambachten* bijeen. Met unanieme stemmen werd besloten een commissie, bestaande uit de burgemeester, secretaris Codde en de advocaat Van Rijsinge als vertegenwoordiger van de Ambachten, naar 's-Gravenhage af te vaardigen, om daar alles te doen wat mogelijk was om Eindhoven buiten een proces te houden. Zij moesten daar wijzen op de belabberde toestand van de gemeente, die door de oorlog zo was uitgeput en uitgemergeld, dat ook zij haar stadslasten noch de oorlogscontri-

butie kon betalen en dus niet in staat was een kostbaar proces te voeren.

De Commissie kreeg nul op het rekest en werd naar de Raad van Brabant verwezen. Weer werden de Vijf Ambachten bijeengeroepen om te beslissen wat er moest gebeuren. Eindhoven trachtte voor een mogelijk compromis met Helmond in gesprek te komen. Helmond bleek niet afkerig, maar weigerde naar Eindhoven te gaan, zij wilden niet de mindere zijn. De Eindhovenaars wilden niet naar Helmond komen. Voorgesteld werd om elk met vijf afgevaardigden, in Nuënen tussen beide steden in, samen te komen en daar de kwestie verder te bespreken. De ontmoeting vond plaats. Beide schepenbanken besloten buiten een proces te blijven en het Eindhovens recht te respecteren. Eenmaal zover werden de partijen vriendelijker. Na enkele sessies besloten ze dat beide partijen zich zouden gedragen, zoals ze dat voor de afpanding van het koebeest deden.

Op 29 december 1705 werd de zaak afgehandeld. Eindhoven bezorgde de koe terug bij de eigenaar en het dossier werd definitief gesloten. De miserabele omstandigheden van beide steden leidde tot de oplossing. Zowel Helmond als Eindhoven stonden voor een financiële afgrond en de bewoners op de rand van kommer en kwel. «

*) Ambtsgebied van een schout, oude eenheid van plaatselijk bestuur.

Gebaseerd op: *'Koe-oorlog tussen Helmond en Eindhoven'* (JH). De Zuidwillemsvaart, 25 november 1933.

Pater, Augustijn en God van de wijn

Brandewijn is een alcoholisch aperitief, de naam is afgeleid van *gebrande wijn*. De drank ontstaat uit destillatie van vruchten. Duitsland kent *Branntwein* van fruit en Scandinavië *Aquavit* van graan. Enige Zuidoost-Europese landen hebben *Slivovitsj* van pruimen, Frankrijk *Calvados* van appels en Zwitserland *Kirschwasser* van kersen.

Dat kersenbrandewijn ook in onze contreien wordt geproduceerd is niet zo verrassend, immers onze streek en Mierlo in het bijzonder, staat bekend om zijn kersen. De Mierlose Zwarte is vermaard. Het dorp staat landelijk bekend om zijn kersengarden en het bijzondere kersenras. Ooit waren er allerlei evenementen rond de oogst. Er was een kersen-oogstfeest en een wielerklassieker: *De Kersenronde*. Andere herinneringen aan de kersenhistorie leven voort in namen

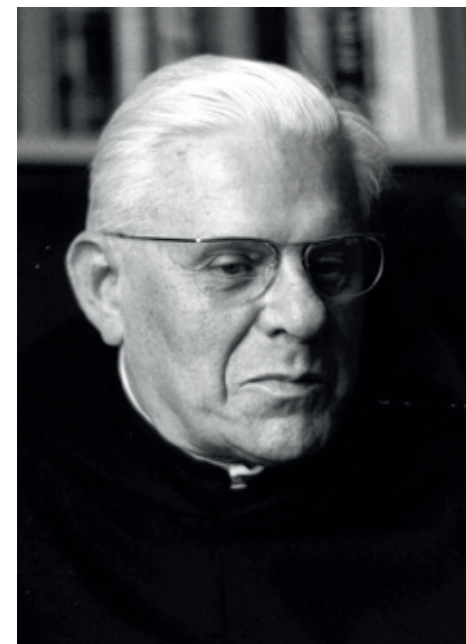
van carnavalsverenigingen, zoals *De Spruwwejagers*, *De Kersepit* en *De Stillekes*. Kapel *De Kersenlanders* is een van de nog bestaande blaaskapellen uit Mierlo, die werd opgericht als hofkapel van de kersenkoningin tijdens de jaarlijkse oogstfeesten. Hedentendage worden er nog weinig kersen geoogst. Er is nog maar één boomgaard die honderdvijftig bomen telt waarvan er tachtig, vijftig oude en dertig jonge geënte exemplaren, de echte Mierlose Zwarte dragen.

Kersensteeltjes zijn goed voor de nieren en voor het destilleren van brandewijn. (Afbeelding internet)

De geur en smaak van kersenbrandewijn ontstaan door de bijvoeging van ingrediënten. Dat daarvoor de schillen en pitten van de vruchten worden gebruikt, is sinds mensenheugenis bekend. Maar in Lierop wordt brandewijn met kersensteeltjes gestookt. Wie komt er nou in godsnaam op het idee om de steeltjes te gebruiken. De woordspeling 'in godsnaam' is zeer terecht, de persoon in kwestie was namelijk een Augustijn wiens wieg eens in de Veestraat stond. Met zijn markante witte haren en in zijn bruine habijt verzorgde hij jarenlang de dagsluitingen op de televisie voor de Katholieke Radio Omroep. Het was de Helmondse pater Leopold Verhagen die het drankje bedacht. Met zijn uitstraling wist hij de jeugd voor zich te winnen. Met zijn brandewijn zal dat met ouderen ook wel gelukt zijn.

Herberghe de Coeckepanne in Lierop bezit het originele recept. Het werd daar eens klakkeloos door de pater achtergelaten. Maar hoe zou hij tot zijn bereidingswijze gekomen zijn? Misschien wel door het gegeven dat de sappen in de steeltjes een teveel aan lichaamsvocht afdrijven en een genezende werking hebben bij ontstekingen aan de urinewegen. Het is hoe dan ook geniaal bedacht, om het teveel aan lichaamsvocht met een delicate brandewijn te bestrijden. Het mes snijdt zo aan twee kanten. De kersensteeltjes worden overigens ook gebruikt voor het bereiden van kruidenthee die verlichtend werkt bij constipatie. De steeltjes dienen daarvoor in koud water te

Pater Leopold Verhagen (1908-1997) gaf zijn recept voor de 'Kersensteeltjes-brandewijn' aan Herberghe de Coeckepanne in Lierop. (foto: ANP-archief)

worden geweekt. Een eetlepel in een kop heet water is voldoende en het moet een kwartiertje trekken.

De Mierlose Zwarte, en natuurlijk alle andere kersensoorten, zijn seizoensgebonden. Dat heeft zo zijn gevolgen voor de productie van het heerlijke vocht. Maar er is goed nieuws, nog even geduld dan zijn er weer voldoende kersen, en dus steeltjes, voor de vervaardiging van de exquise drank. Liefhebbers uit de hele regio rijden graag even naar Lierop om het kostelijke aperitief te bemachtigen, dat wordt gemaakt volgens het recept van pater Leopold Verhagen. «

Het Stiphouts muziekkorps jubileert

Op 17 juni bestaat Fanfare De Vooruitgang 100 jaar

door Hans Vogels

Stiphout mag dan niet zo groot zijn, maar het is wel een van de mooiere plekken in Brabant. Ook al werd het dorp in 1968 geannexeerd, toch vierde het in 1980, dat het 825 jaar geleden voor het eerst als Stilpot in de bronnen werd vermeld. Stiphout werd groter en verwierf het recht om de gemeenschappelijke gronden te gebruiken. Het bestuur bestond toen uit een drost, een secretaris, zeven schepenen, twee borgemeesters en twee Heilige Geestmeesters. Het dorp ontwikkelde zich tot een verbonden gemeenschap. Omstreeks 1730 verrees de eerste school en in 1810 werd de gemeente Stiphout opgericht in de moderne zin van het woord. De buurtschap telde toen slechts enkele honderden inwoners. Het is sindsdien veel groter geworden, maar het dorpse karakter is gebleven. Wat ook gebleven is, is dat de bewoners *en masse* achter hun fanfare staan. Dat is in het verleden meerdere malen gebleken.

Een eigen muziekkorps werd in het verleden node gemist. Neem als voorbeeld de inzegening van de parochiekerk in 1884. Een gebedshuis met zwaar gebrandschilderde ramen, waarin de geschiedenis van het Mirakel van Stiphout staat afgebeeld. Wat waren de dorpelingen trots op hun kruisbasiliek, maar wat was het wrang dat de plechtige

inzegening door een kapel uit Aarle-Rixtel werd omlijst. Het gebeurde te vaak dat Stiphoutse feestelijkheden door muziekkorpsen uit de omgeving opgeluisterd moesten worden. Stiphout wilde ook een 'herremenie'.

In 1921 ontsproot in de gedachte van Johan van Oorschot, zoon van Jan van

Oorschot die van 1895 tot 1905 burge-meester van Stiphout was, het denk-beeld om tot een Stiphoutse fanfare te komen. Johan was nogal klein van stuk, daarom werd hij in het dorp liefkozend 'Jehantje' genoemd, maar in daden was hij een groot man. Hij maakte destijds deel uit van het Stiphouts Parochieel Koor, maar uit onvrede met pastoor van Kemenade, trok hij zich hieruit terug. Uit een bundeling van krachten met Michel Coumans en Piet Vermulst, ontstond 'Fanfare De Vooruitgang'. Piet Vermulst (Piet d'n Bakker, telg uit de bekende bakkersfamilie) werd de eerste dirigent.

Een fanfare is typerend voor Nederland en België, maar komt ook voor in landen zoals Zwitserland, Frankrijk,

Fanfare De Vooruitgang presenteert zich met een van de eerste muzikale wandelingen tijdens een processiegang door Kevelaer. Al na twee jaar volgde een concert met een volledig programma. (Aaw Stippents Archief en fanfaredevooruitgang.nl/100jaar)

Spanje en Portugal. De Zwitserse Garde in Vaticaanstad heeft zelfs een 'Corpo di fanfari'. Van oudsher staat de fanfare bekend als een gezelschap dat musicerend door de straten trekt bij een speciale gelegenheid. Vaak wordt het in één adem vergeleken met een harmonie die qua bezetting, door de toevoeging van houten instrumenten, uitgebreider is. Een fanfare bestaat uit koperblazers, aangevuld met saxofoons en slagwerk. Bij het koper zijn de kornetten, trompetten en trombones kenmerkend. Naast de saxofoons excelleren de althoorns, bugels en tuba's. De percussie bevat

veel soorten slagwerkinstrumenten. Zoals in een symfonieorkest de violen de klank bepalen en in een harmonie de klarinetten, zo zorgen de bugels voor het specifieke geluid van een fanfare.

Stippentse herremenie

Dat de Stiphoutenaren zich achter hun fanfare schaarde, blijkt uit de financiële middelen die door de burgerij, en een lening van Johan van Oorschot, bijeen werden gebracht. Met het geld konden bij de firma Kessels in Tilburg de eerste instrumenten worden besteld, die per trein in Helmond arriveerden

Fanfare De Vooruitgang in 1922. Voorste rij zittend u.l.n.r.: Piet Vermulst (1^e dirigent), Johan van Oorschot (medeoprichter), Michel Coumans (medeoprichter). Middelste rij: Piet van de Laar, Mieske Deelen, Jan Verhoeven (medeoprichter), Marinus Manders, Jan van Bommel, Marinus van Moorsel, Mies Vereiken, Tinus Adriaans, Marinus van der Velden. Achterste rij: Dries Jonkers (nog net te zien, links van het vaandel), Bert Sanders, Marinus Meulenhof, Toon Dekkers, Jan Jansen, Betje Verhoeven, Jan Jansen en Gardje van Schijndel. (foto: archief De Vooruitgang)

De Vooruitgang in 1930, bij gelegenheid van de opening van het sportterrein van voetbalvereniging Stiphout Vooruit, tegenover de molen aan de Gerwenseweg. De dirigent is J. van Dijk in plaats van de vaste dirigent Louis Hoët uit Aarle-Rixtel. (foto: RHCE)

en met de kar van Johan van Oorschot naar Stiphout werden gebracht. Binnen afzienbare tijd werd het materieel aan de aspirant muzikanten ter hand gesteld. Jan Verhoeven, die nog nooit een noot had geblazen, kreeg een trompet in zijn handen gedrukt. Er zijn mensen die beweren dat hij er meteen op speelde, alsof hij het altijd al had gedaan.

Omdat Piet Vermulst als klassiek organist al dat getoeter niet zag zitten, moest er een andere dirigent worden gevonden. Maar de fanfare had nóg een probleem, slechts enkele leden waren in staat om bladmuziek te lezen. Zij moesten hun kompanen stap voor stap de muzikale (toon)ladder ophelpen. Daarbij kwam de hulp van Johan van Bommel uit Aarle-Rixtel, lid van harmonie De Goede Hoop, goed van pas. Met de komst van de ervaren dirigent Louis Hoët in 1923, werd de stijgende lijn ingezet. Hannes van Berkel, die in 1922 als voorzitter was aangesteld, stuwde de fanfare naar grote hoogte op. Zijn zonen, in ieder geval Tinus, Wim, Jan en Sjef,

kwamen het muziekkorps versterken en ook schoonzoon Harrie van Dijk werd met zachte hand gemaand. Het werd een hechte club die zijn vleugels over veel families uitspreidde en zelfs tot fanfare-huwelijken leidde.

In 1947 werd de voorzittershamer overgenomen door gemeentesecretaris Harrie Lambregts. Het korps sloot zich niet alleen aan bij de Brabantse Bond van Muziekgezelschappen (BBM), maar ook bij de Katholieke Nederlandse Federatie van Muziekverenigingen (KNFM). Het streven was om niet alleen een rol van betekenis te spelen bij de aspiranten, maar vooral om toonaangevend te zijn in de superieure afdeling. In vier jaar werd de hoogste klasse bereikt, waarin sindsdien onafgebroken wordt gemusiceerd.

De eerste jaren repeteerde het korps in een schuur van Van Oorschot aan de Snapstraat. Na verloop van tijd werd een representatievere ruimte in het raadhuis, dat toen nog op de plaats van de latere kapsalon Korthuis stond,

beschikbaar gesteld. Toen de lagere school verkaste naar een gebouw aan de Sint Trudostraat, werd het oude pand als gemeenschapshuis en tevens als onderkomen voor de fanfare aangevend. Hier kreeg het korps een fikse tegenslag te verwerken. Het gebouw werd in 1944 door brand getroffen. Gelukkig lagen de instrumenten bij de leden thuis opgeslagen, waardoor de schade beperkt bleef, maar bladmuziek en materieel gingen verloren. Om het verlies te compenseren werd opnieuw een collecte onder de burgerij gehouden. Men streefde ernaar om zo snel mogelijk weer operationeel te zijn. Uit erkentelijkheid aan de bevolking, die andermaal een significant bedrag doneerde, werd het dorp op een serenade getrakteerd. Na de brand werd de staminee aan de Dorpsstraat betrokken, die Johan van Oorschot van zijn zwager, de smid Jansen, had overgenomen. Café van

Oorschot werd het vaste repetitieadres. Tegenwoordig beschikt het korps over een eigen gebouw dat bijdetijds en functioneel, maar wel te klein geworden is.

Dirigenten

Sinds 2006 staat De Vooruitgang onder leiding van de uit Sint Geertruid afkomstige Frenk Rouschop. Vanaf 1997 was Bram Sniekers leidend geweest. In de vijftig daaraan voorafgaande jaren, stond de fanfare onder aanvoering van de eerste hoornist bij het Brabants Orkest, Rudy Siebert uit Haarsteeg. Onder zijn bezielende leiding werden grote successen behaald, in het bijzonder tweemaal (1976 en 1981) het Nederlands Kampioenschap in de hoogste klasse. Verder terug in de tijd stond de blaaskapel niet enkel onder leiding van Louis Hoët, maar werd die ook geleid door Nard Smeulders en vanaf 1946 door Martien van de Laar. Met het spelen van authen-

De drumband repeteerde altijd op de speelplaats van de oude meisjesschool aan de Gasthuisstraat. Er lijkt hier meer 'te doen' dan alleen een repetitie want er is veel volk op de been en zelfs de ijscoman is present. Deze foto is op een zomerse dag gemaakt ergens in het midden van de jaren zestig door Han van Rijswijk.

Deze opname werd gemaakt voor het patronaatsgebouw, ter gelegenheid van het 12½-jarige bestaan in 1933. Voorste rij zittend v.l.nr.: Jan van Hoof, Nard van Dijk, Hannes van Berkel (voorzitter), burgemeester Van der Weiden (beschermheer), Louis Houët (dirigent), Jan Verhoeven, Marinus van der Velden. Middelste rij: Piet van Deurzen, Grard van Dijk, Rein van Oers, Piet van Dijk, Marinus van Esdonk, Bertje Verhoeven, Tinus van Berkel, Harrie van Dijk, Peerke Romanesco, Albert Ras, Tinus Deelen, Martien Fleskens, ? Fleskens, Karel Verhoeven, Frans van de Broek. Achterste rij: Thieu Thijssen, Han van der Velden, Theo van Esdonk, Grardje Adriaans, Janus van Bree, (klein) Grardje Adriaans, Wim van Berkel, Jan Manders en Truud van Berkel. (foto: archief De Vooruitgang)

tieke fanfarecomposities en varianten op geschikte brassbandwerken, werd een geheel eigen karakter gecreëerd. Fanfare De Vooruitgang heeft dan ook een naam hoog te houden.

Drumband

De fanfare kreeg er in de jaren vijftig een drumband bij. Wim Boetzkes, die destijds meer drumbands onder zijn hoede had, was de eerste instructeur. Hij werd opgevolgd door Friedie Coolen, die als dienstplichtig soldaat de trom sloeg bij de drumband van de luchtmachtkapel. Was het fanfarekorps al succesvol, ook de drumband klom op naar de hoogste klasse van de landelijke muziekbonden, al was

het tamboerkorps toen nog een trompetterkorps. In 1973 werd in Kerkrade het Nederlandse kampioenschap behaald.

Voor de tamboers en de fanfare uit, loopt de altijd statige en imponerende tambour-maître. Met een mace, een ceremoniële staf of scepter, bepaalt hij wat er met de muziek, de marsorde en de exercitie moet gebeuren. De maître is het gezicht van het korps. Sommigen gooien hun mace, voor de show, meters hoog de lucht in. De Vooruitgang heeft diverse maîtres gekend zoals: Ted Coolen, Ad en Loek Kouwenhoven, Joke Adriaans en Martien van Berkel. Tegenwoordig zwaait Roel van Moorsel de scepter.

Uniformen

In 1956 werd de fanfare van uniforme kleding voorzien. Dat was bepaald geen buitensporige luxe. Het korps speelde in de hoogste afdeling van de Federatie van Muziekgezelschappen en was al

twee keer succesvol geweest op Het Wereld Muziek Concours in Kerkrade. Bovendien had het gezelschap een vijftal radioconcerten verzorgd. Genoeg om als gerenommeerd te worden betiteld. In Kerkrade was het niet alleen de

enige Nederlandse vertegenwoordiging geweest, maar ook het enige niet-geüniformeerde. Er werden acties op touw gezet om geld voor uniformen in te zamelen. Voor de derde keer lieten de Stiphoutenaren zien achter hun fanfare

te staan. Binnen korte tijd werden de middelen voor zestig korenblauw uniformen bijeengebracht. De petten droegen het wapen van Stiphout. Op 8 juli 1956 paradeerde het fanfarekorps voor het eerst in haar prachtige nieuwe outfit.

Fanfare De Vooruitgang presenteert met trots het eerste uniform. Deze foto is gemaakt voor het nieuwe raadhuis aan de Dorpsstraat en dateert uit 1956. Voorste rij zittend: Anton Cranenbroek, Willy Adriaans, Bart van Esdonk, Tiny Adriaans, Gerrie v.d. Burgt, Ad Deelen, Jacq v.d. Broek, Karel Vogels. Tweede rij: Sjef Verhoeven, Piet van Kessel, Friedie Coolen, Tiny v.d. Wetering, Albert v.d. Boom, Jan Verhoeven, Jan van Hoof, Frans Meulendijks, Pastoor Kavelaars, Martien v.d. Laar, Harrie Lambregts, burgemeester v.d. Weiden, Jan van Oorschot, Tidder Benders, Mart van Dijk, Harrie Geubbels, Piet Coolen,

Jan v.d. Wetering, Theo v.d. Ven, Josef Coolen, Jan Cox, Gard Adriaans, Toon Coolen. Derde rij: Karel Verhoven, Bert Dielemans, Frans Kuypers, Anton Geubbels, Harrie Geubbels jr, Wim Wouters, Marinus v.d. Laar, Theo Vogels, Willy Verhoeven, Jan Vogels, Harrie v.d. Laar, Joop Meulendijks, Janus Adriaans, Tiny v.d. Meulenhof, Gardje Adriaans, Gard Vogels, Antoon Leenders, Jan van Berkel. Boven: Mies v.d. Velden, Henk v.d. Heuvel, Bertje Dielemans, Alberts Biemans, Thieu Thijssen, Gard Geubbels, Herman Bekkers, Janus v.d. Boomen, Adriaan Sijmens en Henk Geubbels. (foto: archief De Vooruitgang)

Om hun erkentelijkheid te betuigen, werd opnieuw een uitbundige muzikale wandeling door het dorp gehouden.

Jubilea

In 1933 werd het 12½-jarige bestaan gevierd. Het korps had zich toen al rijkelijk bewezen. In een tijdsbestek van vier jaar was het opgeklommen van de laagste naar de Superieure Afdeling. In het streven om in die afdeling toonaangevend te zijn, was men ruimschoots geslaagd. Het vijftigjarige jubileum in 1971 werd niet enkel gevierd met een receptie, maar vooral met een grootse muzikale parade door het dorp. De Vooruitgang presenteerde zich andermaal in nieuwe uniformen. Ze waren bekostigd uit eigen middelen, een subsidie van de gemeente en enkele bijzondere giften en donaties van burgers. Het korps marcheerde door de Stiphoutse straten en er waren maar weinig mensen die niet naar buiten kwamen om te zien hoe hun fanfare erbij liep in hun strakke marineblauwe pakken. In de feestelijk opgesmukte tent,

op een terrein aan de Burgemeester van de Weidenstraat, lieten maar weinigen verstek gaan. In groten getale kwamen ze de feesttent binnen. Tussen de genodigden bevond zich ook burgemeester Jacques Geukers, die behalve fraaie woorden een welkome cheque aanbood. In 1996 vierden de musici hun 75-jarige bestaan met twee briljante concerten in 't Speelhuis. Weliswaar hadden zij al talrijke muziekkuitvoeringen gegeven, maar deze keer moest het een uitvoering worden waar ieder tot aan het volgende jubileum over zou spreken. De Vooruitgang gaf een uitvoering waar alles in zat. Aangename muziek, slagwerkspektakel, curieuze filmbeelden, flitsende lichteffecten en een fenomenaal swingend koor.

Eeuwfeest

Voor de viering van het aanstaande eeuwfeest is een programma opgesteld met voor elk wat wils. De voorbereidingen voor het evenement, dat in het weekend van 17 juni t/m 20 juni wordt gehouden, zijn in volle gang. Op donderdagavond zal de kick-off worden gegeven voor alle leden, oud-leden en genodigden. Vrijdags is er 's ochtends een speciaal programma met een lunch voor de basisscholen en in

Toosje van de Laar met haar ouders Johan van Oorschot en Gerarda van Moorsel, voor het ouderlijke huis aan de Wevestraat. (Collectie: Toosje van de Laar)

de namiddag voor senioren. De zaterdag staat in het teken van een zeskamp en 's avonds is er, midden in het dorp, een feestavond. 's Zondags zijn er muzikale optredens door heel Stiphout en in de namiddag volgt een feestelijke climax. Het wordt een dag van feest, Bourgondisch eten en veel muziek. Dit alles omlijst met acts van circusartiesten. Ook staan er enkele concerten gepland.

Het honderdjarige bestaan is niet het enige jubileum dat gevierd gaat worden. Het is ook bijna een eeuw geleden dat Toosje van Oorschot, gehuwd Van de Laar, werd geboren. Toosje is de dochter van de oprichter van Fanfare De Vooruitgang. Ze was jarenlang de uitbaatster van Café van Oorschot, dat ze samen met haar man van haar vader overnam en dat lange tijd als repetitie-lokaal diende. Toosje is dus eigenlijk van kindsbeen af bij de fanfare betrokken. Bij de viering van het eeuwfeest van het

gezelschap, zal niet aan de respectabele leeftijd van de chaperonne voorbijgegaan worden.

Verbondenheid

Overal waar Fanfare De Vooruitgang komt, is zij een welkome gast. Dat geldt in het algemeen, maar zeker voor Stiphout. Vanzelfsprekend kan het korps niet altijd en overal aanwezig zijn, maar als het mogelijk is, en het een respectabel doel betreft, zal het acte de présence geven. De verbondenheid met de bewoners van Stiphout is groot. De fanfare zit geworteld in de harten van de bevolking, dat mag met name blijken uit de donaties die het gezelschap in het verleden mocht ontvangen. De fanfare realiseert zich dat zij door de inwoners wordt gesteund. De opbrengsten van donateurs- en papieracties, maar ook de club van 100, case quo vrienden van De Vooruitgang, maken het mogelijk om hoogwaardig te blijven functioneren. «

Tijdens de jaarlijkse 'Buitendag' wordt heel Stiphout doorkruisd om verdienstelijke Stiphoutenaren een serenade te brengen. (foto: archief De Vooruitgang)

Bier en limonade gaan goed samen

Twee unieke bodemvondsten van de firma's Vringer en Manders

door Marinus van den Elsen

Onlangs kon de Heemkundekring Helmont twee curieuze aanwinsten toevoegen aan haar collectie. Het betreft hier een bierflesje en bierkruikje van twee Helmondse firma's. De bodemvondsten zijn een schenking van de Helmonder Arno Kessels. Hij is hovenier van beroep en de flesjes kwamen aan het licht tijdens het inkuisen van pootgoed. De vondst werd gedaan aan de Kanaaldijk Noord-Oost ter hoogte van de Bosselaan dicht bij de Oude Aa. Daar was in het verleden een vuilstort van de gemeente Helmond.

Het bierflesje van dik groen glas draagt een opdruk in reliëf 'M. Manders, bieren, Helmond, Telf. 209' met een embleem van drie hoefijzers. Onderop het flesje staat 'Ned. Fabr.', ook in reliëf. Helaas is het bij de flessenhals afgebroken, de hoogte is 20,5 cm en de doorsnede 6,2 cm. Het bierkruikje van geglazuurd steengoed is nog puntgaaf en heeft de opdruk 'Vringer Helmond'. De hoogte is 17,6 cm en de doorsnede 7,2 cm. Op de buik van het kruikje is waarschijnlijk nog ruimte vrijgehouden voor een papieren etiket.

Bier en limonade

Aan het begin van de twintigste eeuw kende Helmond verschillende bier en limonade bedrijfjes zoals Van Dijk aan het Binderseind, Verstappen in de

Hemelrijkstraat en de voorgenoemde Vringer en Manders. Men maakte limonadegazeuses (priklimonade) en spuitwater, daarnaast werd er bier gebotteld. Dat ging goed samen want met de vul- en spoelmachines konden zowel voor limonade- als bierflessen gebruikt worden. Bovendien waren de afnemers van de limonade grotendeels dezelfde als die voor bier, namelijk de horeca-ondernemers.

Bierbottelarij en limonadefabriek Vringer

Bierhandelaar Bessel van Zanten start in 1908 een bierdepot aan de Parallelweg nr. D70 in Helmond namens de Stoombierbrouwerij 't Haantje uit Amsterdam. Zijn enige werknemer en voorman is Theo Vringer (1875-1934)

Dit reclamepamflet vermeldt trots dat Vringer de 1^e Helmondsche Electr. Champagne-Pils en Limonade fabriek, Likeur- en Koolzuurhandel is. Tevens is de firma vertegenwoordiger voor Helmond en omgeving van Heineken. Op het onderste deel van de foto is dan ook een aantal treinwagons van Heineken te zien die voor Vringer op het rangeerterrein staan. (Collectie RHCE)

De bedrijfspanden van Vringer in de jaren zestig kort voor de sloop. Rechts is nog een stukje van het woonhuis te zien waar de familie woonde. Het pand had een onderdoorgang die leidde naar het binnenterrein. (Foto RHCe)

uit Utrecht. Van Zanten houdt het al na een jaar voor gezien en vertrekt naar Leeuwarden. Hij vraagt aan Vringer of hij het bedrijf wil overnemen. In De Zuidwillemsvaart van 31 juli 1909

verschijnt een bericht van deze overdracht. Kort daarop komt broer Antoon Vringer ook naar Helmond en beide broers zetten het bedrijf voort als bierbottelarij en limonadefabriek. Antoon

In mei 1924 schakelde Vringer over op gemotoriseerde paardenkrachten. Zijn paard, platte wagen en wei werden te koop aangeboden. Rechts een advertentie uit de Zuidwillemsvaart van 20 december 1913.

vertrekt alweer in het voorjaar van 1910 naar Wassenaar, maar Theo blijft bier bottelen en limonade maken aan de Parallelweg. In datzelfde jaar krijgt het bedrijf ook een telefoonaansluiting; het telefoonnummer is 219. Theo Vringer trouwt in 1912 met Maria de Backere en zij nemen hun intrek in een woning naast het bedrijf. Het huis biedt ook onderdak aan inwonend personeel en nieuw personeel dat nog geen eigen onderdak gevonden heeft. Na het overlijden van Theo in februari 1934 zet Maria de zaak voort. In 1941 neemt zoon Arie het bedrijf over. Arie Vringer zet na de Tweede Wereldoorlog vol in op de fabricage van vruchtenlimonades. Door in andere plaatsen agentschappen te openen werd de afzetmarkt vergroot. Zo had Vringer onder andere agentschappen in Venray en Utrecht. Maar de moordende concurrentie zorgt er voor dat Vringer's Vruchtendrankfabriek in 1952 failliet gaat. Arie Vringer vindt in Roermond weer employ als importeur van Chaudfontaine mineraalwater.

Bierbottelarij en mineraalfabriek M. Manders

Wanneer Manders met zijn bedrijf is gestart is onbekend. Een bericht in De Zuidwillemsvaart van 3 mei 1924 laat weten dat de bierbottelarij en mineraalfabriek gevestigd is aan de Weg op den Heuvel nr. 34. In mei 1933 verhuist de firma naar de Tolpoststraat nr. 94 (sinds 1956 Pastoor van Leeuwenstraat). Manders werd in de volksmond 'd'n bottelaar' genoemd en zoals blijkt uit de opdruk van het beugelflesje heeft hij al vroeg een telefoonaansluiting, zijn nummer is 209. Hij is hoofdvertegenwoordiger in de regio Helmond van brouwerij De Drie Hoefijzers uit Breda.

Deze advertentie uit De Zuidwillemsvaart van 1 oktober 1931 laat flesjes zien die gebotteld zijn in de brouwerij De Drie Hoefijzers en worden verkocht door Manders.

Het beeldmerk van deze brouwerij is ook te zien op ons bierflesje. De geschiedenis van De Drie Hoefijzers gaat terug tot 1538. Het bedrijf fuseerde in 1968 met Oranjeboom uit Rotterdam. Het is onduidelijk of Manders tot dat jaar agent is gebleven voor De Drie Hoefijzers. In ieder geval vinden we hem als zodanig nog terug in een adresboek van 1951. «

Met dank aan:

- Arno Kessels
- Giel van Hooff
- Gerrit en Henny van Lierop - van Lieshout
- Berry Wijnen
- Reginaal Historisch Centrum Eindhoven
- www.delpher.nl

Draadspanning

De firma Zwijsen & Co, een buitenstaander, en de gevestigde draadverwerkende industrie in Helmond, 1924-1925

door Giel van Hooff

In 1926 bracht het R.K. Werkliedenverbond in Nederland, de centrale organisatie van de katholieke arbeidersbeweging, een Rapport uit over de arbeidsverhoudingen en -toestanden in het zuiden van het land. De inhoud viel niet in goede aarde bij de voornaamste geadresseerde, de R.K. Werkgeversvereniging. Deze reageerde met een Verweer dat op zijn beurt weer leidde tot een reactie van de bond. Die laatste publiceerde op 1 april 1927 onder de titel *Om Waarheid en Recht* een bundel waarin zowel de tekst van het Rapport, het Verweer en een Repliek waren opgenomen.

Een regelmatig terugkerend punt van kritiek van de Bond op de katholieke werkgevers was dat bij hen de arbeidsvoorwaarden slechter en de lonen lager waren dan bij niet of neutraal-georganiseerde werkgevers. Met betrekking tot de voor Helmond belangrijke metaal-sector werd onder meer opgemerkt: *De behandeling der werkgevers tegenover onze organisatie is de laatste tien jaren altijd heel vriendelijk geweest. Dat neemt echter niet weg, dat ze de arbeiders laten werken voor zo weinig mogelijk loon.* Volgens de werkgevers was loonsverhoging gezien de vele verliezen bedrijfseconomisch onmogelijk, eerder kwam loonsverlaging in aanmerking.

Maar toen een nieuw metaalbedrijf, Zwijsen & Co., aanmerkelijk meer betaalde, lieten de draadnagelmakers de gevestigde bedrijven als Van Thiel in de steek. Van Thiel probeerde de uittocht tegen te gaan en bood zijn arbeiders een individueel contract aan met een redelijk uurloon van 46 cent, echter met de bepaling dat men anderhalf jaar lang in geen andere draadnagelfabriek in Nederland mocht gaan werken. Het Rapport gaat dan verder in op het ook nadien relatief lage loonniveau t.o.v. plaats- en branchegenoot Begemann voor dezelfde categorie arbeid, de ontslagpolitiek en het voor de helft verhalen van de zakelijke bedrijfsbelasting op de arbeiders. Zwijsen komt

pas weer ter sprake in het Verweer waarin de Werkgeversvereniging enigszins triomfantelijk vaststelt dat dit bedrijf niet meer bestaat als gevolg van een roekeloze loonpolitiek. Wie was toch deze buitenstaander die het aandurfde zich te vestigen in het centrum van een al lang bestaande bedrijfstak met een sterk gesloten karakter en onderlinge verbanden? Er bestonden binnen de draadproducerende en -verwerkende industrie diverse (kartel)overeenkomsten waarbij de marktverdeling en bijvoorbeeld productiequota bepaald waren. De precieze situatie rond het midden van de jaren twintig is onbekend maar de kansen voor nieuwkomers waren vermoedelijk danig beperkt. De aanschaf van de belangrijkste grondstof, walsdraad, én de afzet waren aardig gereguleerd. Een zakelijk avontuur, waarover tevoren toch goed nagedacht moet zijn en waarvoor, naast ruime financiële middelen, bijvoorbeeld ook kennis van productietechniek en afzetmarkt vereist waren.

Een bedrijf met een voorgeschiedenis

De firma Zwijsen was niet helemaal een nieuwkomer maar een sterk uitgebreide voortzetting van een nog geen jaar bestaande fabriek van draad, draadnagels enz. Er bestond dus een relatief bescheiden basis waarop de NV Draad-Industrie en Handel-Mij. Zwijsen & Co. voort kon bouwen. De stichter van deze voorloper die zijn bedrijf inbracht in de nv moet dan ook als grondlegger van dit nieuwe bedrijf beschouwd worden. Wat dreef de oprichter, de gearriveerde aannemer Gerard Schampers, om midden 1923 een draadnagelfabriek te beginnen? Was het omwille van zijn enige zoon, om

hem en zijn jonge gezin hiermee een baan en bestaan te bieden dat hem binnen het vaderlijk bouwbedrijf niet geboden kon worden? We weten het niet; van het wedervaren van de draadnagelfabriek van de fa. G. Schampers is niet meer bekend dan de aanvraag tot oprichting en de vergunning van de gemeente gedateerd 6 juni respectievelijk 5 juli 1923.

Al eind april 1924 maakt de plaatselijke krant melding van een op handen zijnde flinke uitbreiding, door een nv. Deze nv bleek de NV Draad-Industrie en Handel-Mij. Zwijsen & Co. te zijn. Dit betekende niet alleen een totale naamswijziging, ook de statutaire vestigingsplaats kwam elders, te Rotterdam, te liggen. Beide waren wellicht bedoeld om de oudste firmant te beschermen, niet een gevolg van de verplaatsing van het zwaartepunt. Maar helemaal zeker is dit niet, de eigendomsverhouding tussen de aandeelhouders is niet bekend. Maar we mogen aannemen dat Schampers sr. een wezenlijk belang had met zijn inbreng.

Hoofdrolspelers

Tijd om de betrokkenen nader te introduceren. Er staan vier oprichters vermeld in de stichtingsakte, twee in Helmond woonachtig en hier geboren en getogen personen naast twee Rotterdamse handelslieden. De taakverdeling lijkt: de productie in Helmond, de verkoop via het bestaande handelskanaal te Rotterdam. Hoe precies de betrekkingen tussen de vier oprichters van de NV Zwijsen & Co. waren en hoe en in welke mate zij elkaar al eerder kenden en er tussen hen zakenrelaties bestonden, is bij gebrek aan bronnen niet meer te achterhalen. Het waren allen dertigers, die al een bestaan in handel en nijverheid

hadden. De twee firmanten in Rotterdam hadden – voor zover bekend – geen bestaande zakenrelatie met elkaar maar moeten welhaast bekend zijn geweest met G. Schampers als verkoopkanaal. De twee Helmonders waren neven en kenden elkaar bovendien vanuit de Helmondse (bouw)wereld. We zullen eerst eens de Rotterdamse deelnemers bekijken. De naamgever, Henri (roepnaam Hendrik) Adrien Anne Zwijsen (Geraardsbergen 1893- Rotterdam 1957), was eerder in de groothandel actief te Rotterdam. In 1915 was hij als boekhouder werkzaam bij de NV Bernard de Booy's Scheepvaart en Handel-Mij., waar hij per 1916 procuratiehouder werd. Deze onderneming (kapitaal f 100.000) aan de Boompjes te Rotterdam profiteerde blijkbaar als vele in Nederland van de bijzondere tijdsomstandigheden: het bedrijf kwam eind september 1918 op de door de VS gepubliceerde Enemy Trading List. Zwijsen startte begin 1920 met een eigen onderneming onder eigen naam, een agentschap gevestigd aan de West Zeedijk. Het bedrijf, een handel in ijzerdraad en andere ijzerwaren, werd vervolgens verplaatst naar de Nieuwe Haven. Zwijsen was, naar we mogen aan nemen, bekend met de branche. Of hij ook voldoende met de productietechniek bekend was, betwijfel ik. Ik vermoed dat ook zijn stadgenoot MEW Nelissen hiervan geen kaas gegeten had. Over de achtergrond van deze tweede vennoot is weinig bekend, hij staat in een Adresboek van Rotterdam uit 1927 te boek als koopman. In tegenstelling tot Nelissen - die op de achtergrond bleef en die bijvoorbeeld later niet persoonlijk failliet ging -, was Zwijsen actief bij de bedrijfsvoering betrokken. Hij vestigde zich met zijn nog jonge gezin begin

1925 in Helmond. De familie Zwijsen ging inwonen bij Jan Nicolaas van Zwol en echtgenote, gevestigd nabij de Cacaofabriek en het eigen bedrijfspand.

Van de Helmonders weten we meer. Frederik Franciscus Bernardus Maria van de Looveren (1887-1947) stamde uit een bakkersfamilie. Hij was een van de jongste kinderen in het gezin van Fredericus Franciscus van de Looveren en Dymphina Maria Johanna Vermeeren. Zijn vader overleed toen hij vijf jaar was. In 1919 trouwde hij met de Helmondse Johanna Helena Josephina van Bussel. Als zijn beroep staat vermeld bouwkundige-aannemer, hij moet dus in ieder geval verstand van het gebruik van spijkers hebben gehad. En zijn kennis had hij vermoedelijk (mede) opgedaan en oefende hij uit bij het bedrijf van Gerard Schampers dat hij uiteindelijk in 1942 zou overnemen onder eigen (achter)naam. De vierde vennoot, Arnoldus Gerardus Antonius ofwel Noud Schampers (1893-1962), was nipt de jongste in het gezelschap. Noud was qua vooropleiding bestemd voor een carrière buiten de bouwwereld maar uiteindelijk toch betrokken geraakt bij het voorvaderlijk aannemersbedrijf. Na een eerste opleiding in een katholiek internaat te Roermond behaalde hij zijn gymnasiumdiploma aan het Canisius College te Nijmegen. Daarna volgde hij een studie notariaat. Deze werd afgebroken door de mobilisatie in 1914, waarbij hij reserveofficier van de Artillerie werd. Na de demobilisatie nam hij zijn studie niet meer op maar keerde hij in 1918 terug naar Helmond waar hij werkzaam werd in het vaderlijk bedrijf. In 1921 trouwde hij te Woerden (waar hij gelegerd was geweest) met Emerentia Kuijten,

waarbij als zijn beroep aannemer staat opgetekend. Het paar vestigde zich te Helmond. Zijn vader, Gerard Schampers (1858-1929), behoorde dus niet tot het viermanschap dat naar buiten trad, maar hij was dus wel degelijk betrokene en mogelijk de aanstichter. Hij was al een 35 jaar lang een vooraanstaand aannemer in Helmond en omgeving. Hij was eerst samen met zijn drie jaar jongere broer Johan actief onder de firma Gebroeders Schampers, onder meer in 1894 verantwoordelijk voor de bouw van de Cacaofabriek in Helmond. Hij ging vanaf eind 1903 onder eigen naam verder en was onder meer betrokken bij de eerste betonbouw in Helmond voor de firma Van Vlissingen, het gebouw 1911, en bij het Peapark, het droompaleis van Piet de Wit.

Start en ondergang

Eind mei 1924 publiceerde de Staatscourant de koninklijke bewilliging van de statuten van de naamloze vennootschap. Wanneer de statutair te Rotterdam gevestigde vennootschap exact is opgericht, is niet te achterhalen. De onderneming was groot opgezet, met een maatschappelijk kapitaal van f 200.000, waarvan f 130.000 volgestort. De zaken waren tevoren al aardig voorbereid. De aanvraag van de nv voor een vergunning in het kader van de Hinderwet lag al op 5 juni bij de gemeente Helmond, die begin juli van dat jaar toestemming gaf voor het uitbreiden van eene draadnagelfabriek. Voor de opzet en inrichting en voor de verdere bedrijfsleiding had men de bekwame, ervaren en energieke Jan de Wit gecontracteerd. Deze had in de

Deze foto uit 1951 laat de voorgevel zien van het bedrijfspand van JH De Wit aan de Kannaldijk zuid-oost. Zeer waarschijnlijk is dit het voormalige pand van de firma Zwijsen. (Collectie Utrechts Archief)

nabijheid een klein eigen ijzerwarenbedrijf dat vanaf begin 1924 met Sjf van Wel werd voortgezet als schroefboutenfabriek onder de naam Welwit. Maar Jan de Wit had blijkbaar nog tijd over om bij Zwijsen als bedrijfsleider te fungeren. De officiële biografie van De Wit rept dan wel met geen woord over een mogelijke betrokkenheid bij Zwijsen, maar dat kan verband houden met de desastreuze afloop. Vermoedelijk is de zaak in de herfst van

1924 van start gegaan. Blijkbaar was het maatschappelijk kapitaal al gauw niet voldoende, primo 1925 vond uitbreiding tot f 160.000 plaats. Het avontuur duurde zowat een jaar, begin augustus 1925 werd het faillissement uitgesproken. De stopzetting van het bedrijf betekende onder meer dat 50 werklieden zich bij de gemeentelijke Arbeidsbeurs meldden, maar deze vonden bijna allen binnen een paar weken elders werk.

Van de firma Zwijsen zijn geen foto's bewaard gebleven. Om een indruk te geven van de werkzaamheden zijn hier twee foto's te zien van de spijkerfabricage bij J.H. de Wit in jaren zestig. De Wit was vermoedelijk in het voormalig bedrijfspand van Zwijsen gevestigd en had een groot deel van de machines overgenomen. Boven zien we de spijkermachines en onder de beitserij. (Collectie Giel van Hooff, fotograaf onbekend)

Het faillissement

Zwijsen ging niet zomaar ten onder: twee rechtbanken kwamen eraan te pas om het faillissement uit te spreken. Er heerste blijkbaar behoorlijke verwarring bij zowel de schuldeisers als bij de rechterlijke instanties omtrent de zetel der onderneming. Zwijsen hield dan wel kantoor te Helmond, de statutaire vestigingsplaats was toch echt Rotterdam. Zo verklaarden eerst de Rotterdamse en een dag later de Roermondse Rechtbank, op 12 respectievelijk 13 augustus, de nv failliet, waarbij de zaak te Roermond na twee weken weer gesloten werd verklaard. De eerste schuldeiser die zich met een verzoek tot faillietverklaring bij de Roermondse Rechtbank meldde, de Comptoir Métallurgique Luxembourgeois, deponeerde op 31 juli een vordering van f 7593,65 wegens geleverde en niet-betaalde ijzerwaren. Deze verkooporganisatie die onder meer twee Luxemburgse staalproducenten en een grote Duitse producent, de Eschweiler Bergwerks-Verein, vertegenwoordigde en een onderdeel was van de Arbed had sinds eind 1920 een bijkantoor te Rotterdam. Hierbij voegde zich op 6 augustus de firma Friedrich Krupp AG te Rheinhausen wegens een niet-betaling van in juli geleverde walsdraad ter waarde van f 10.635, 13 (incl. vracht). De firma Zwijsen benaderde in de tussenliggende periode de schuldeisers met een circulaire waarin een vergadering voor 7 augustus werd voorgesteld. Maar deze heeft vermoedelijk nooit plaatsgevonden. Voor alle twee de zaken werden de firmanten opgeroepen om te Roermond te verschijnen, waarbij zij beide keren verstek lieten gaan. Ondertussen liet de benoemde curator te Helmond, mr. Mulder, de Roermondse Rechtbank weten dat er

dus al elders een uitspraak lag en dat een onderneming niet twee keer tegelijk failliet kon gaan. Het Roermondse vonnis werd dan ook formeel herroepen, het Rotterdamse bleef wel staan. Naast de nv werden ook de firmanten aansprakelijk gesteld. Tegenover een berg schulden stonden maar beperkte opbrengsten, zodat het persoonlijk faillissement van de twee leidinggevendenden, Noud Schampers en Henri Zwijsen, eind maart 1926 bij gebrek aan baten eindigde. Ook Gerard Schampers en Frans van de Looveren ontkwamen niet aan een persoonlijk faillissement. Deze werden eveneens vrij snel afgehandeld. De regeling van het faillissement van de nv vergde wat meer tijd. Het was ook een hele waslijst met schuldeisers, 103 in het totaal, met een totale vordering van f 214.417 plus 13.933 Belgische francs. Uiteindelijk wees de Rotterdamse Rechtbank op 17 november 1927, na gedaan verzet tegen de voorgestelde uitdelingslijst, eindvonnis en kwam er een formeel einde aan de zaak.

Inventaris en opzet

Het bedrijf kwam al veel eerder, binnen een paar maanden na het faillissement, onder de hamer. Eerst vond een verkoop van de kantoorinventaris plaats, begin december 1925 die van de voorraden, de fabrieksgebouwen en machinerieën. De inrichting van het bedrijf is uit de verkoopadvertenties maar vooral uit de bewaard gebleven verkoopcatalogus goed te reconstrueren. Ik vermoed de hand van Jan de Wit in de uitrusting en outillage die technisch gezien goed bij de tijd lijkt. De kantoorinventaris omvatte onder meer vier typemachines en een adresseermachine. De bedrijfsgebouwen bestonden naast

Luchtopname uit 1956 van het gebied rond 'de Oliemeulen' met daarop vooral de fabrieken van de HTM. Linksonder is een stukje van de Zuid-Willemsvaart te zien en bij de pijl de voormalige fabriek van Zwijzen. Het pand lag ingeklemd tussen het kanaal en een lus van de OudeAa. (Afbeelding uit: Helmond van boven bekeken, 1923-1980)

de eigenlijke draadnagelfabriek uit een zolder, magazijn, pakkerij, smederij, stookplaats en een grof- en fijntrekkerij. De smederij omvatte naast werkbanken een gemetselde smidse, koudijzerzaagmachine, kolomboormachine, sterkearmschaafmachine en draaibank. De belangrijkste machines in de draadnagelfabriek: acht draadnagelmachines en zeven draadnagelslagmachines naast een krammenmachine. De stookplaats omvatte een stoomketel die diende voor verwarming van onder meer de nabij gelegen zuurbakken en kalkbak, gloei- en droogoven. Een bijzonderheid was de elektrische loopkraan in de stookplaats, met een hijsvermogen van 5000 kg, die over houten loopbalken met ijzeren rails

liep. Zowel de twee draadtrekmachines in de groftrekkerij als de twee in de fijntrekkerij kenden individuele elektrische aandrijving. Uiteraard ontbrak een galvaniseerinrichting niet. De herkomst van de inrichting was vrij divers: veel machines van Duits fabricaat, de stoomketel was blijkbaar een tweedehandse scheepsketel van Nederlandse makelij. De elektromotoren waren ook van diverse merken als EMF.

Opvallend is de leverancier van walsdraad. Terwijl de bestaande draadverwerkende industrie in de regio georiënteerd was op Luikse draadleveranciers, had Zwijzen dus Duitse en Luxemburgse bedrijven als Krupp als toeleverancier.

De verdere afwikkeling

De oorzaken van het snelle faillissement laten zich bij gebrek aan gegevens moeilijk reconstrueren. Hadden de firmanten de zaken onder- of overschat? Was hen de tegenwerking van de gevestigde bedrijven te veel? Waren er bijvoorbeeld afzetproblemen? De familiechroniek en een nazaat van Noud Schampers melden malversaties van de mededirecteur. Bij de opheffing gingen 100.000 kg draadnagels, tinspijkers en krammen in de verkoop. De gevestigde bedrijven stonden in ieder geval klaar om de zaken over te nemen. Bij de veiling op 14 december kocht de plaats- en branchegenoot de firma Everts & Van der Weijden de fabrieksgebouwen om de zaak binnen anderhalve maand ter plaatse voort te zetten. Jan de Wit bleef aan als bedrijfsleider en werd enkele jaren later mededirecteur. Hij ging in feite met het bestaande bedrijf verder dat hij uitbouwde om het in 1944 met zijn twee zonen onder eigen naam zelfstandig te exploiteren.

De vaderlandse draadverwerkende industrie had de geleerden weer gesloten. Het echec moet een hard gelag geweest zijn voor de betrokken aandeelhouders, vooral voor de oude Schampers. Vier jaar na de mislukking overleed hij. Zijn aannemersbedrijf werd als nv voortgezet onder directie van Frans van de Looveren, uiteindelijk onder eigen naam. Noud Schampers bleef opvallend genoeg in de oude stiel van ijzerwaren. Hij startte in september 1927 met een ijzerhandel onder eigen naam, een bescheiden nv (nominaal kapitaal f 5000, waarvan f 2000 volgestort), eerst aan de Weg op den Heuvel 45, later aan de Kromme Steenweg 3 en tenslotte aan de Mierloseweg 4b. In 1956 werd deze

opgeheven. En de naamgever, Henri Zwijzen? Deze vertrok met zijn gezin iets meer dan een maand na het faillissement uit Helmond, terug naar Rotterdam. Daar pakte hij de oude ijzerdraad weer op. In 1936 volgde de in naam heroprichting van de NV Zwijzen & Co. samen met zijn broer George Elise Ghislaine, koopman te Antwerpen. Naast handel in ijzer en staalijzerwaren was ook een fabriek van vlechtwerk en puntdraad in de nv ondergebracht. Broer George was tot zijn dood in 1955 als commissaris aan de nv verbonden, Henry bleef eveneens tot aan zijn overlijden, in 1957, actief, als directeur. «

Met dank aan Lia van Zalinge-Spooren en Richel Schampers

Bronnen

- *Om waarheid en recht: aanval, verweer en repliek betreffende de verhoudingen tusschen R.K. werkgevers en arbeiders en R.K. organisaties van werkgevers en arbeiders, speciaal in het zuiden van het land* (Utrecht 1927)
- Regionaal Historisch Centrum Limburg, Maastricht, archief 08.011 Arrondissementsrechtbank en Officier van Justitie te Roermond, inv.nr. 1171, volgnr. 65. Faillissementsdossier Zwijzen & Co.
- www.delpher.nl
- Nationaal Archief, Den Haag, Archief 3.17.17.02, invnr. 6503, Bedrijvenregister Zuid-Holland (Kamers van Koophandel), Dossier 24048829 N.V. Handelmaatschappij Zwijzen & Co., Rotterdam (het betreft de tweede, gelijknamige NV)
- Collectie Giel van Hooff, *Catalogus der Veiling wegens Faillissement* (Zwijzen & Co.) (Corn. De Vlaming & L. Backer volgnummer 664)
- Mail van Joep Schampers (zoon van Noud Schampers) aan Giel van Hooff, 1 Nov 2006
- Gemeenteverslag Helmond 1925
- *Jan de Wit. Een ridder van Helmond 1882-1966* (Werkend Verleden nr 21, okt 2006)
- BHIC, Den Bosch, Handelsregister
- Gemeentearchief Rotterdam, Adresboeken
- Schampers, Drs. G.J.A., *De familie Schampers* (Brabantse stambomen deel 7, 2000)

Malteser hoeve

door Jolanda Bakker

Langs de Aarle-Rixtelseweg, tegenover het bedrijf Artex, hadden de Tempeliers in de dertiende eeuw een hofstede in bezit. Op de afgebroken resten werd rond 1930 de huidige 'Malteser hoeve' gebouwd, nu gelegen aan een korte oprijlaan met lindebomen. Het perceel is recentelijk aangekocht door een projectontwikkelaar, die plannen heeft om op het erf appartementen te bouwen. Naast de hoeve bevindt zich de archeologische vindplaats van de kerk van Rixtel, die al in 1179 wordt genoemd. De Rixtelse kerk was de moederkerk voor een groot gebied, dat zich onder meer uitstreckte over het huidige Helmond.

Uit verscheidene documenten uit de Middeleeuwen blijkt dat de Tempeliers in Aarle en Rixtel bezittingen hadden. In het 'Oorkondeboek Noord-Brabant' uit 1214 staat vermeld dat Willem, graaf van Megen, en zijn zoon Diderik hun allodium (eigen goed) te Rixtel overdragen aan de 'Templum Domini' te Jeruzalem. Of er ook daadwerkelijk Tempeliers in Rixtel woonden, is niet met 100% zekerheid te zeggen. Verschillende middeleeuwse bronnen bevestigen echter wel hun fysieke aanwezigheid. Er heeft in ieder geval naast de Rixtelse kerk een zeer omvangrijke hofstede met een kapel gestaan, van verre zichtbaar vanaf de oude Helmondse weg. De komst van Maria van Brabant (1190-1260) naar Bunderen doet echter vermoeden dat de Tempeliers wel degelijk een oogje in

het zeil hielden. Of dat nu vanuit een klooster is geweest of hofstede, doet eigenlijk niet ter zake.

De orde van de Tempeliers was een christelijke kruisridderorde, die ten tijde van de eerste kruistochten een klein onderdeel vormden van het grote kruisvaardersleger. De orde werd rond 1118 opgericht door Hugo van Payns (1070-1136) en ontstond uit een broederschap van negen Franse kruisvaarders. De broederschap legde de beloften van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid af en de orde werd door de katholieke kerk officieel erkend. De Tempeliers waren religieus, maar ook bijzonder militair actief. Hun streven was om alle reizende pelgrims in het Heilige Land te beschermen, want barbarij vierde hoogtij in deze dagen.

Geruchten gaan echter dat de Tempeliers een ander doel nastreefden en in Jeruzalem zochten naar de Heilige Graal. Hedendaags archeologisch onderzoek wijst uit dat zij onder de Tempelberg graafactiviteiten hebben ontplooid. Als we het boek 'De Da Vinci Code' van de Amerikaanse schrijver Dan Brown moeten geloven, hebben de Tempeliers inderdaad iets gevonden. De Tempeliers verdwenen rond 1129 plotseling uit het Heilige Land en stichtten in Frankrijk een grote militaire- en financiële organisatie met verschillende takken in Engeland en Schotland.

Zij werden uiteindelijk zo rijk en machtig, dat de Franse koning Filips de Schone er alles aan deed om van hen af te komen. Op vrijdag 13 oktober 1307 gaf hij opdracht om alle Tempeliers op de brandstapel te zetten. Sindsdien wordt vrijdag de 13^e als ongeluksdag beschouwd. Na de opheffing van de Tempelorde in 1312 werd de Tempelierhoeve in Rixtel overgedragen aan de hospitaalridders, ook wel de Malteser orde genoemd. De nabijgelegen abdij van Bunderen profiteerde mee van de overdracht. Zij kreeg een groot deel van de grond in bezit.

Jacobus Stellingwerf maakte in 1612 deze gouache van de ruïne van het Tempeliersklooster. (afbeelding: Brabant Collectie)

^ Hugo van Payns (1070-1136).

^ Het zegel van de Tempeliers: twee ridders op hetzelfde paard. Het opschrift luidt 'Sigillum militum de templo Christi' (Zegel van de soldaten van de tempel van Christus). Op de andere, niet afgebeelde zijde staat de (rots)koepel boven een zuilengalerij. (afbeeldingen: Wikipedia)

Op een tekening uit 1612, getiteld 'D'ruiene van t Tempeliers Klooster in de Meijerij van den Bosch' (zie vorige blad-zijde) wordt de kerk en de hoeve in een vergaande staat van verval weergegeven. De hoeve schijnt echter toch weer herbouwd te zijn, want in 1787 kreeg men bezoek van twee Malteser ridders, afkomstig van de commanderij in Turnhout, die hun 26 percelen grond te Aarle en Rixtel kwamen inspecteren. In hun reisverslag vermeldden zij de aanwezigheid van een bakstenen gebouw op de oude locatie.

Tot 1807 bleef de hoeve en de landbouwgronden in handen van de Malteser Orde. Uit die periode stammen meerdere schriftelijke stukken in verband met de pacht en de verdeling van de landbouwgrond. Hierin komen dikwijls formuleringen voor als: 'goederen van oude tijden toebehoort hebben de Heeren van de Ordre der Tempeliers'. In 1810 werden de bezittingen onteigend en aan Keizer Napoleon in eigendom overgedragen. De vervallen kerk en hoeve boden een troosteloze aanblik in het landschap, zodat van hogerhand werd besloten om de ruïnes rond 1820 af te breken.

Er valt op het ogenblik enkel nog een grillig weidelandschap waar te nemen op de plaats waar de kerk heeft gestaan. De huidige 'Malteser hoeve' uit 1930 wordt gerenoveerd

Rond 1930 werd de hoeve herbouwd. (afbeelding: internet)

Plattegrond van de kerk van Rixtel en de Maltheserhoeve. (Afbeelding uit: J. Coenen, Van Ricstelle tot Aarle-Rixtel)

en zal als gemeenschappelijk ruimte dienst gaan doen voor de appartementsbewoners. Een overpeinzing over het mystieke verleden van de Tempeliers is hier zeker op zijn plaats en hun vroegere aanwezigheid is voor Rixtel uniek te noemen. «

Bronnen:

- De Maltheserhoeve te Rixtel in 1612, Bibl. K.U.B. Tilburg
- www.tempeliers.nl
- www.kerkenindepeel.nl

Begunstigers

van de **Heemkundekring Helmont**

BROECKX MAKELAARS

COENEN

FOTO LAMBERT VAN DE KERKHOF

IL BORGO HUIS MET DE LUTS

ISERO HELMOND

KUIJPERS BUSINESS PARTNERS B.V.

LAUMÉ RECLAME-DRUKWERK

LEEF EN ZORG SPECIALIST IN ZITCOMFORT

METAAL MAKELAAR RUUD GRIJPSTRA

MOSMAN AUTOSCHADE

NOTARISKANTOOR SPOORMAKERS

RABOBANK

SMITS + PRICK ACCOUNTANTS EN BELASTINGADVISEURS

VAN NUENEN RIJWIELHANDEL

VERHAGEN & CO SCHILDERWERKEN EINDHOVEN EN HELMOND

WIJNHUIS HELMOND

